

SOC119: ÚVOD DO SOCIOLOGIE PRO NESOCIOLOGY

---

12. Sociologie jako věda

7. 5. 2007

Jaro 2006/2007

Věda a paradigma

- T. Kuhn a koncept „normální“ vědy: **normální věda** = výzkum pevně zakotvený v jednom či více minulých vědeckých výdobytcích, které *určitá vědecká komunita* přijímá jako základ pro budoucí praxi.
- Normální věda jako vědní obor, ve kterém komunita vědců přijímá shodné *paradigma*.
- **Paradigmata** = přijímané příklady aktuální vědecké práce, příklady, které zahrnují zákony, teorii, aplikace a instrumentaci; to vše poskytuje model, že kterého vyvěrá určitá koherentní tradice vědeckého výzkumu.
- Definice vědy má *sociální* charakter → věda je to, co za vědu považují vědci v daném oboru.

Paradigma a sociální vědy

- Je sociologie paradigmální vědou?
- Univerzální paradigma, které by bylo univerzálně přijímáno alespoň pro nějaký podobor sociologie, *neexistuje*.
- Rozdíly mezi exaktními a společenskými vědami:
  - 1) Nálezy exaktních věd jsou *přesnější a spolehlivější* a jsou schopny produkovat nálezy, které mají *deterministický*, nikoliv *stochastický* (pravděpodobnostní) charakter.
  - 2) Závěry v exaktních vědách mají *univerzálnější* platnost.
  - 3) Exaktní vědy používají mnohem častěji *experiment* a jsou častěji schopny nabídnout spolehlivou výpověď o *kauzálními vztahu* mezi jevy.

Přirozený a uzavřený systém

- **Přirozený systém** je soubor proměnných, které jsou navzájem spojeny mnoha vztahy.
- Počet vztahů spojujících jeden přirozený systém s druhým je veličinou nižšího řádu.
- Není možné vysvětlit chování systému, který není *informačně uzavřený*.
- **Informačně uzavřený systém** je takový systém, který nemůže být ovlivněn ničím zvenku *bez vědomí výzkumníka*.
- Interpretace chování informačně otevřeného systému může vést k vážnému zkreslení.
- Existuje rozdíl mezi přirozenými systémy přírodních a sociálních věd → přirozené systémy v sociálních vědách jsou daleko *komplexnější* než systémy v exaktních vědách.

Možné typy zkreslení (Disman)

- 1) Nepravá korelace
- 2) Vývojová sekvence
- 3) Chybějící střední člen
- 4) Dvojitá příčina

Redukce při popisu sociálních systémů

- V sociálních vědách nelze nikdy pracovat s úplně popsáním přirozeným systémem → nutnost pracovat s *redukovaným* popisem reality

- 4 roviny redukce informace v sociologickém výzkumu:
  1. redukce *počtu pozorovaných proměnných*
  2. redukce *počtu analyzovaných vztahů* mezi nimi
  3. redukce *populace* na vzorek
  4. redukce *časového kontinua* na popis jednoho nebo několika málo časových bodů

Kauzalita

- Abychom mohli prohlásit, že vztah mezi dvěma proměnnými má **kauzální** charakter, musí být splněny tyto podmínky:
  - 1) musí existovat *souběžné změny* v obou proměnných
  - 2) musí být vyloučena existence nějaké *další, vnější příčiny*
  - 3) změny v obou proměnných se musí objevit v *logickém časovém pořadí*
- Redukce časového kontinua a redukce počtu sledovaných proměnných a vztahů mezi nimi *vylučuje* kauzální analýzu dat v neexperimentální situaci.

Transformace informací

- Vedle redukce představuje druhý metodologický problém *transformace informací*.
- Při zkoumání reality nutně dochází k překladu reality do symbolů jazyka.
- Ve většině případů jsou pozorování a měření jevů nepřímá → studovaný jev je reprezentován nějakým **indikátorem**
- Čím větší je vzdálenost mezi tím, co chceme studovat, a indikátorem, který jsme schopni pozorovat, tím větší je riziko zkreslení.
- Veškeré závěry z empirického výzkumu se nevztahují na jevy, které chceme studovat, ale pouze na jejich *indikátory*.

Hlavní sociologická paradigmata (Babbie)

- Pozitivismus
- Sociální darwinismus
- Konfliktualismus
- Strukturní funkcionalismus
- Symbolický interakcionismus
- Etnometodologie
- Feminismus

Příklad 1: Manželství optikou různých paradigmat

- Manželství jako *instituce naplňující společenskou funkci*
  - Manželství jako *výraz genderové nerovnosti a mocenský fenomén*
  - Manželství jako *racionální kontrakt*
  - Manželství jako *konstruovaný symbolický svět*
- Každé z paradigmat akcentuje určitý **aspekt**, umožňuje klást určité **otázky** a nacházet určité **odpovědi**.

Příklad 2: Sekularizační „paradigma“

- J. Hadden – tzv. *sekularizační teorie* jako nekonzistentní a nesystematická „slátanina“ dílčích tezí
- O. Tschannen – zkoumání klasických sekularizačních teorií
- Jednotlivé sekularizační teorie netvoří žádnou „velkou“ teorii a na teoretické rovině jsou velmi různorodé; mají však všechny určitý společný „paradigmatický“ základ → **sekularizační paradigma**
- Základní stavební kameny „sekularizačního paradigmatu“: *diferenciace, racionalizace a světskost*

Teorie

- **Paradigmata** reprezentují perspektivy, které nám poskytují způsob pohledu na sociální realitu a jsou založena na určitém souboru předpokladů o povaze dané reality.
- **Teorie** představují systematické soubory navzájem provázaných tvrzení, jejichž cílem je vysvětlení určitého aspektu sociálního života.
- Teorie zpřesňují a konkretizují paradigmata.

Hlavní prvky sociální teorie

- Teorie
- Pozorování/zkoumání (*observation*)
- Fakta
- Zákony
- Koncepty
- Proměnné
- Axiomy/postuláty
- Propozice (tvrzení, teze)
- Hypotézy

Makroteorie a mikroteorie

- **Makroteorie** se zabývají rozsáhlými sociálními celky, často celými společnostmi → makro-perspektiva
- **Mikroteorie** si všímají sociálního života na úrovni jednotlivců a malých skupin → mikro-perspektiva
- R. K. Merton – *teorie středního dosahu*

Vědecké zákony

- Snahou vědců je uspořádat fakta do podoby vědeckých *zákonů*.
- **Zákony** = univerzální generalizace ohledně určité třídy faktů (jevů).
- Zákony musí být skutečně univerzálními, nikoliv pouze nahodilými vzorci uspořádání vztahů mezi určitým souborem fakt.
- Zákon není teorií; *zákon* je pozorovanou pravidelností, zatímco *teorie* je systematickým vysvětlením pozorování, jež se vztahuje k určitému aspektu sociálního života.
- V sociálních vědách mají zákony odlišné postavení než ve vědách přírodních.

Deduktivní a induktivní metoda

- **Deduktivní metoda** je základem *kvantitativního* přístupu a vychází z teorie nebo z obecně formulovaného problému.
- **Induktivní metoda** je základem *kvalitativního* přístupu a začíná pozorováním, v němž se pátrá po pravidelnostech, které existují v objektivní realitě.

Kvantitativní přístup jako testování hypotéz

- **Kvantitativní výzkum** používá deduktivní metodu, a proto je schopen řešit jen určitou kategorii problémů.
- Kvantitativní výzkum může nalézt řešení jen pro takové problémy, které je možno popsat v termínech *vztahů mezi pozorovatelnými proměnnými*.
- Výchozím bodem kvantitativního výzkumu je formulace *teoretických hypotéz*, které jsou v následném procesu testovány.

Koncepty a proměnné

- Teorie podávají vysvětlení prostřednictvím *konceptů*.
- **Koncepty** = abstraktní prvky, které reprezentují třídu jevů v dané oblasti zkoumání (např. anomie, status, symbolický kapitál apod.)
- **Proměnná** = specifický druh konceptu → skládá se ze souboru atributů/hodnot

Od axiomů k hypotézám

- **Axiomy (postuláty)** reprezentují základní tvrzení či předpoklady, které jsou pokládány za pravdivé a samozřejmé a na nichž je vystavěna teorie.
- **Propozice** jsou specifická tvrzení ohledně vztahů mezi koncepty, jež jsou odvozena z axiomatického základu.
- **Hypotézy** formulují specifická testovatelná očekávání ohledně empirické reality, odvozené z obecnějších propozic.
- Cílem (kvantitativního/deduktivního) výzkumu je *testování hypotéz* → verifikace/falzifikace